

Podivuhodný svět pověstí

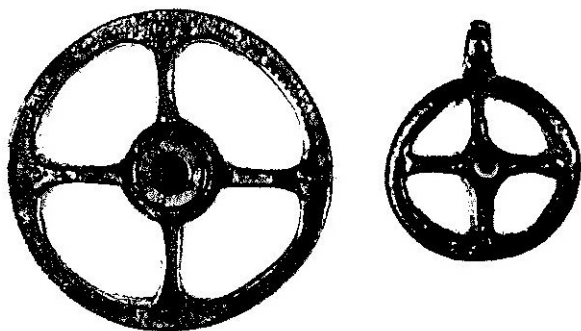
„I vstoupil kdysi jeden do zázračných vod svaté Anny v Břežanech, když se omyl, náhle se rozplynul.“

Možná jsou všechny příběhy, které jste přečetli, spíše zprávou o nás samých, než sondou do života našich předků. Neboť na díle předků roste úroda našich dní a není dobré ignorovat vlastní kořeny.

Ať byli tenkrát lidé všelijací, dostali od svých předků život a předali jej svým potomkům a ti pak přes nesčetná „kolena“ nám. Proud života také napájí a žene příběhy.

Smrt, neštěstí, bída a tíha jsou jen vybočením z proudu, kdy místo živé vody na nás padá neživot. Koncept viny pak dává pověstem hloubku. Hrůza se dědí.

Nejzajímavějšími momenty textů jsou náznaky či stopy po předkřesťanském životě. Vedou mnohdy nejasně až k neolitu. Možná časem získáme schopnost odloupnout nánosy, vyčeřit zabarvení a dojít k zákonům, tabu i vizím podobným vyprávění indiánů, křováků, aboriginálů či eskymáků.

Taranisovo kolo. Atribut keltského boha nebes, hromu a blesku.

Moje tipy na starobylost motivů uvedených pověstí:

Lastury zahánějí bouři – znalost o účincích určitých alikvotních tónů viz doodgeridoo, trouby lámů.

O původu hromů, II. – typologie hromů a blesků podobná hierarchii přírodních bohů

Dávné Bernatice, I. – vzpomínky na dobu hradištní

Dávnověký král, I. – náznaky kmenového rozdělení území

Stařena ve vlčí kůži, I. – Swiza, bohyně s parohy, jakoby vystoupila ze světa Bójů či Germánů

Zlaté kolo, II. – pradávny zvyk metat hořící kolo z kopce (kolo – symbol keltského boha Taranise)

Typologie strašidel navíc odpovídá bohům přírodních národů, kteří vládli nad jednotlivými živly:
Oheň – světýlka, ohnivé lidé či předměty

Voda – víly, žínky, vodníci

Vzduch – meluzína, létající bytosti, divoká honba

Země – obři, lesní muž, hejkal, permon

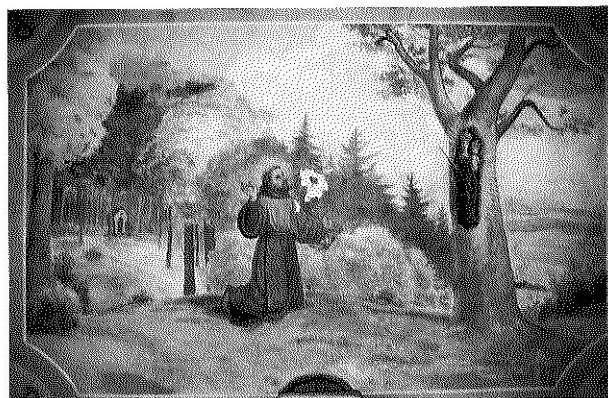
Někteří tito netvoři přešli volně do masopustních figur, kde se třeba zachovala klišé, jakési koňské strašidlo. Teprve nedávno jsem objevil příslušnou

Stromy jako domov světců, démonů a nešťastných duší.

Zatímco duše čarodějnic se vtělovaly do sukovatých vrb, k mladým dívčinám patří lípy. V Mokrosukách se stala lípa úkrytem nešťastně zamilované dcery zdejšího pána. *K pověsti Dívka v lípě, PP III.*

Také Vintíř, patron Šumavy, to neměl jednoduché. Původně ve stromu a ze stromu musel se usilovně vracet k Dobré Vodě u Hartmanic, aby s ní byl nakonec pevně spojen. Socha z 15. století, Muzeum Šumavy v Kašperských Horách. *K pověsti Proč je Dobrá Voda dobrá, PP I.*

Poustevník Beneš vysvobodil ze stromu Pannu Marii, čímž zavinitl zbožná hemžení po krajině Třemšínska. Malba z hvoždanského kostela. *K pověsti Ctitel studánky, PP II.*

Dva stromy, dva osudy. Milenci, které rozdělila smrt, ale jsou spojeni lipami. Tklivý příběh, který si předávali všichni majitelé záměčku ve Štěchovicích. *K pověsti Dvě lípy, PP III.*

pověst o přízraku zvaném Kliňha (Kliňha III.). Nevíme, co je či ilustrací, víme pouze, že klisna Epona byla keltskou bohyní a že koně hráli zásadní roli v nájezdnických, kočovných a pasteveckých civilizacích.

Křesťanská zpráva o vině, trestu a vykoupení zalidnila krajinu nevykoupenými dušemi hříšníků (zloději, vrazi, přenašeči mezníků, rouhači, sebevrazi, zaprodanci pekla apod.), tedy očištec vyzdvižený mezi živé. A ti s ním musejí komunikovat, případně se podílet na spáse duší. Tato provázanost vytvářela v generacích sílu nést osudy, mít povědomí kolektivního svědomí, které je třeba zachovat, abychom mohli žít.

Životní pohyb ven a zpět dovnitř se týkal obyčejného dne venkovana ve všech podobách. Vždy se vracel na své zápraží o něco starší, o něco zkušenější, chudší třeba o iluze – ať to bylo z pole, louky, lesa, kostela, trhu či hospody. Krom nedělí a svátků ve vsi potřeboval mimořádnost v krajině. A to bývala příležitost pro pověsti.

Čím jsou pověsti z Prácheňského kraje jedinečné? Tento region se typem pověsí rozpadá na několik intenzivních oblastí a několik magických míst, kam je zasazena většina originálních námětů. Zbytek území pokrývají varianty, kde se dosazují jen známá (tehdy) jména aktérů či názvy vsí, popřípadě pomístní jména (dnes mnohá již neznámá).

Písecko

Protivínská rybniční pánev – vodníci

Písecké hory a lesy – diví duchové, hejkalové, lupiči

Krásné vyhlídky, odkud loupežníci pozorovali kupce jedoucí z Písku.

Kamenité Petrovicko – čerti a hadi

Strakonicko

Údolí řeky Volyně – celé vodnické rody

Strakonické johanitské panství – duchové a poklady

Kašperskohorsko

Okolí Ostružna – čarodějnice

Kašperské Hory a Rejštejn – permoni

Sušicko

Ve hvozdech – děsivé postavy, obři, lesní muži, loupežníci

Stachy – galerie světélek

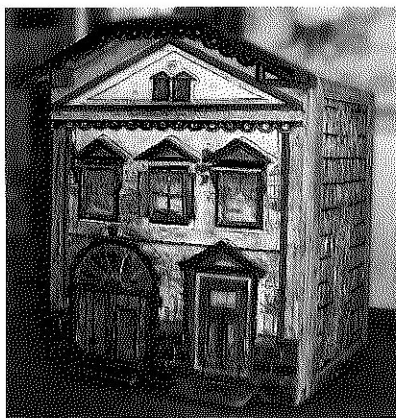
Kde všude příběh bytuje?

Ostružno v pověstech figuruje jako sídlo čarodějnic. Rovnováhu v krajině zajišťuje protější mariánský vrch ve Strašíně. *K pověsti Šalamounek, PP IV.*

Boží muka jako bytost. Za Záhorčičky je doslova donosila jedna zoufalá žena. *K pověsti Boží muka v zástěře, PP II.*

I včelí úl se může stát chrámem. V kulisách vosku a medu proběhne barokní „mirákl“. Muzeum Šumavy v Kašperských Horách, *K pověsti Zbožné včely, PP I.*

Štítkovská roubenka, kde za zimních černých hodiněk vznikaly a tradovaly se pověsti. V této vsi nejvíce z celého Prácheňského kraje. *K pověsti Bílá žena, PP IV.*

Pověsti o skřítcích vznikly z nutnosti zaměstnávat v dolech lidi malé vzrůstem, aby prolezli úzkými štolami. (1579)

Kašperk – hrad uprostřed hvozdů, centrála temných osudů

Prachaticko

Od Prachatic až po Volary – seriál o pokladech

Netolicko

Rožmberské názvuky – bílá paní, Krčín

Vodňansko

Výrazné pověsti slávy a úpadku Vodňan

Prostor Helfenburku – magnet událostí panských i selských

Horažďovicko

Kraj studánek a půtovského seriálu kolem hradu Rabí

Blatensko a Březnicko

Svět vody a luk korunovaný vílami a pastýři

Rožmitálsko

Hora Třemšín jako sídlo bájných tvorů od draka po skřeta

Dobrodružné lesní příběhy myslivců, pytláků a lupičů

Mirovicko

Varvažov a schwarzenberské lesy – divé bytosti sestupují do vsi

Jižními regiony Prácheňska prochází emblematická postavička dudáka jako osamělce a dobrodruha.

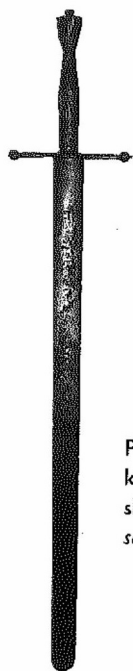
Mezi magická místa například patří sídla Dobř, Strašín, Radomyšl. Z území Kněží hora, Javorý, Boubín, Dobré vody či čertovské kameny.

Ovšem nejpopulárnější vsí je, co do množství zachovaných pověstí, Štítkov u Vimperka.

Pověsti o bájných tvorech a událostech jsou dokladem, že krom představivosti, byli lidé schopni se napojit na informační pole a zprostředkovat nám skutečnosti dnes pracně dokládané vědou. Příkladem jsou obří (Lávka z kostí I.). Archeologové dnes konstatují, že společně s lidskými předky žil obří lidoop Gigantopithecus, a to souběžně jeden milion let až do doby kamenné. Dost času na silnou informaci.

Dänikenovské motivy probleskují v pověstech o relativitě času, kdy sedlák zmizí na rok ze vsi, ale on sám prožije pouhý den (Studánka času, II.). Je

Předměty, kterých se dotkly děje pověstí.

Popravčí meč posledního píseckého kata Nimburského ze sbírek Prácheňského muzea. *K pověsti Poslední písecký kat, PP III.*

Tyto cihly „prošly rukama“ hlavního hrdiny z příběhu ze strakonického maltézského panství k roku 1830. *K pověsti Kruh v obilí, PP II.*

Pověstný dobršský zvon a Kristus bez rukou. Tajemný příběh, který má několik rozuzlení. *K pověsti Nešťastný Jonáš, PP III.*

Chudí často oblékali Božské dítě, jako se dělo na Podsrpu. *K pověsti Šaty Jezulátku, PP II.*

*K víře nepodobná a nad přirození divná novina
o nějakém velkém obru. (1587)*

tu fascinující záznam vypáleného kruhu v obilí někdy kolem roku 1830 (Kruh v obilí, II.) jako předchůdce fenoménu, který v 90. letech 20. stol. působil v jihozápadních Čechách rozruch veřejnosti. Není náhodné, že právě z okolí Mnichova máme doloženou také pověst o ohnivém kole.

Dalším tvarem v jiných pověstech jsou zplouhané vlny a oblíny způsobené vodníky, kteří na sebe berou podobu koně.

Co říci k pověsti o kometě, z níž se získává jakási stříbrná tekutina (Ochočit si kometu, II.)?

Také se můžeme zamyslet nad všemi těmi čertovskými mlýny, hrady, náramky a kupami. Geologie tu hraje prim a přece...

Na panství bratronickém se zachoval podivný kámen se dvěma časově vzdálenými rytinami – keltské spirály a karikatura z poloviny 19. století.

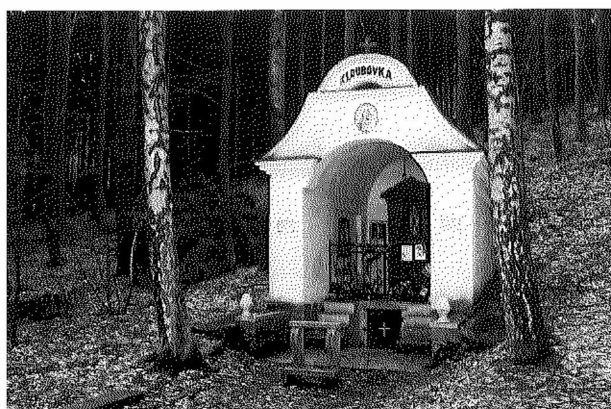
Pověst může navíc identifikovat, lokalizovat a je zajímavým nosičem dalších informací.

Naši předkové rozhodně nebyli slabomyslní či primitivní. Prostředky, jimiž zvládali realitu, byly sice na úrovni oné doby, ale spousta nauk a praktik, o které se opírali, je nám dnes nepřístupná, neboť naše pohodlnost, mentalita i spolehání se na přístroje znesnadňuje chápání minulosti. Při povrchním čtení pověstí se nemůžeme dostat věcem „pod kůži“.

Příšerný svit komety nad krajinou roku 1521. Běda tomu, kdo by ji chtěl podojít.

Studánky s nebem zázraků i s příchutí síry.

V hlubokých lesích u Kotouně Panna Maria nechala vyprýštit hojivou vodu. Její sílu uznal i léčitel páter Ferda. *K pověsti Kloubovka, PP II.*

V Boučku u Kasejovic se zastavil sv. Vojtěch. A daroval zdejším žíznivým lidem studánku. Lidé jemu pak zase kapli. *K pověsti Studánka Vojtěška, PP II.*

Studánka, kaple, kostel. Ve Lštění se všechno nabízí poutníkům. Včetně čarokrásného výhledu. *K pověsti Kostel ve Lštění, PP III.*

U Polánky řádil pekelník a z jeho vztekly slzy vznikla studánka. Občas prý její hladina nespokojeně bublá. *K pověsti Čertova slza, PP II.*

Neboť celek příběhu skrývá rovinu informační, rovinu geneticky odvozenou od slova geneze, rovinu dialogů s předky či rovinu rozvíjení paměti.

Geneze, jak ji známe z bible, je kadlubem, do něhož se často vlévá proud předvěkých zkušeností. Svět i lidé jsou tedy produktem křesťanského Otce. Ale hromy, dýmy nebo zlověstná Swiza s jeleními parohy? Tyto obrazy jdou hluboko do minulosti.

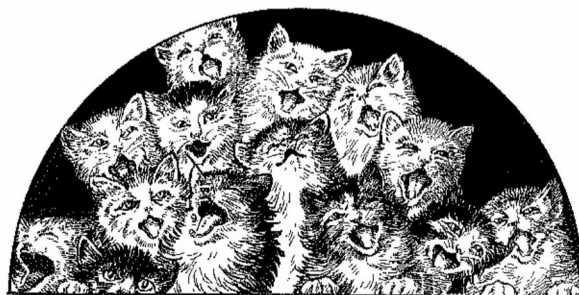
Pamatujme však, že pověsti jsou vytvářeny a také samy utvářejí. Jak se dají do pohybu z úst do uší, z generace na generaci, z vesnice do vesnice, začínají se pohybovat kolem svého jádra (něco na způsob válečné kulivého).

Jiné působí jako propast, kam vtékají souznící zážitky, aby se něco utvrdilo a jiné zaniklo.

Krásným příkladem je pověst o divci u Helfenburku. V historických zprávách je zmínka kněze a dějepisce Bohuslava Balbína, jak mu byl na jedné jeho misijní cestě předveden v Prachaticích jakýsi „barokní Mauglí“. Zarostlý a špinavý hoch, jenž neuměl mluvit a kterého odchytili v lese právě u Helfenburku.

Tento intenzivní a bezesporu senzační zážitek byl pro místní lidi popudem, aby si začali vypravovat o divokém lesním muži (O divokém muži čili divci, I.). Překvapivou ilustrací zde zůstalo ostění druhotně použité v selské stavbě v Kojčíně. Hledí zde na nás dva kamenní diví mužové. A rozpadající se hrad byl k tomu náležitou kulisou. Postupem času vznikla celá série pověstí o tomto duchu okolních lesů.

Divokost láká a zároveň děsí. Přirozenost nespoutaná katechismem se dere na povrch. Pověsti o divci také míjejí osvícenský koncept „ušlechtilého divocha“.

Kočka, spojenec tmy a neslyšitelnosti. Jedno ze skupenství ďábla. Jejich shromáždění působí děsivě.

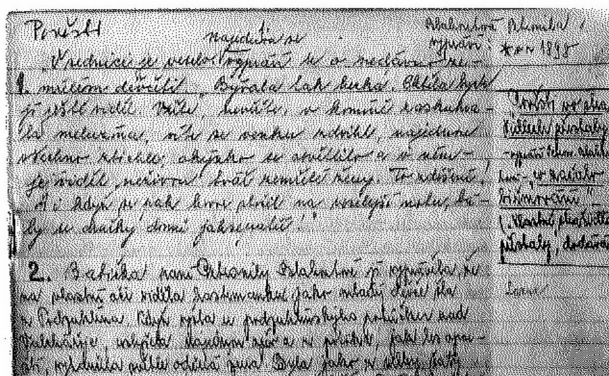
Divokost zkrátka souvisí s vydaností lidí žvlům a temnotě. A žádný venkovan by se nechtěl vrátit do minulosti. Ani za nic!

Proměny historických záznamů v pověsti také krásně ilustruje příběh o rytíři z Rummerskirchů. Během staletí se tato událost změnila k nepoznání. Zůstaly jen tři prvky. Divokost šlechtice, střelba na svatý obraz a nakonec místo spravedlivé smrti označené kamenem, který se tímto stal jistým tabu. (Divoký rytíř, I., Velký kámen, II.)

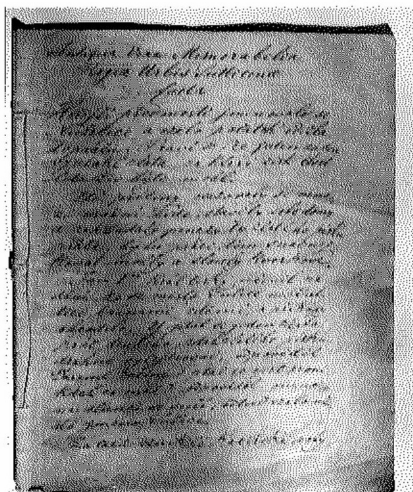
Některé pověsti působí současně do budoucnosti, na způsob „aby se nic nestalo“. To je případ vodníků. Jak důležité v čase, kdy nikdo neuměl plavat a děti bývaly často bez dozoru. V podstatě každý obyvatel vsi viděl na vlastní oči nějakého utopence. A tak varování před vodním živlem vzalo na sebe podobu pověsti.

Dalším typem je pověst dodatečně vytvářející sílu místa. Tady, tady se to muselo stát! A pak se také v myslích lidí stalo. Víra nejen hory přenáší, ale také tvoří dějiny. Kdo by nějaký děj zpochybňoval po

Dojemné obloučky písmen rukopisů jsou branou do zmizelého světa husích brků a duběnkových inkoustů.

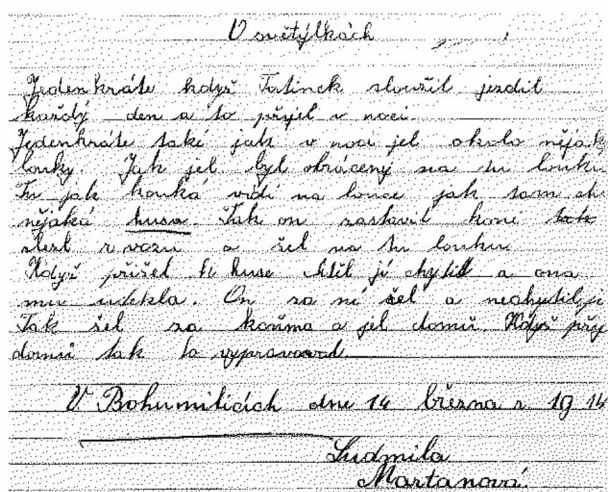

Anně Duškové (1905–1988) se stalo Strašínsko osudem. V rozsáhlé sbírce folkloristiky se nalézají také Pověsti vo strašídlech (44 ks). Pozůstalost v majetku dcery J. Suchačové.

Staré pověsti sušické měšťana Řešátka ze 17. století se zachovaly v přepisu zhotoveném o dvě století později. Muzeum Šumavy, Sušice.

Sagen und Märchen aus dem Landkreis Bergereichstein. Rukopis pověstí z Kašperskohorska psal učitel Hans Kolibabe v letech 1920–1942. Největší šumavská rukopisná sbírka. Muzeum Šumavy v Kašperských Horách.

Dojemný rukopis malé školačky pár měsíců před vypuknutím první světové války. Končil svět strašidel, začínala čistá hrůza. Sbírká A. Daňka, Muzeum středního Pootaví, Strakonice.

tolika letech? „No, teta, u nás v naší Lhotě byl sám sv. Vojtěch, Vintíř či Panenka Marie.“ (Šlápěj a kopyto, II.)

Pokud jde o styl, musíme konstatovat, postupné košatění příběhů. Už tím, že byly vyprávěny „divadlem jednoho herce“, měly svou strukturu od počátečního: Bylo nebylo, Na počátku, Poslyšte, Jeden, Jednou, Tam a tam, Naše babička vyprávěla apod.

Následuje entré z obyčejného dne. Jedinou znepokojující věcí je, že je to (cíl cesty) daleko, je pozdě (přichází tma), jde se extrémními místy, realizuje se chvilkový nápad s tragickými důsledky. Následuje střet, případně ještě jedna návštěva divných míst. Pro smrt se kráčí dvakrát, pokud nezafungovala poprvé.

Ti, kdož přežili, jsou tu díky modlitbě, pohotovosti, dobré radě či semknutí kolektivu.

Většina přeživších se už s tajemnem do konce života nepotká. Prostě je toho jednou až až. Další principy:

Za světla – za tmy. Často probíhají dvě různé scény na stejném místě. V noci se děje, ve dne zjišťuje.

Magický čas. Rok a den trvá sotva hodinku. Za rok a den tě čeká smrt, neboť jsi porušil tabu či sklízel, cos nesil. Noc filipojakubská, svatojánská, štědrovečerní, čas pašijí – to jsou chvíle ke hledání pokladů.

A kdo může změřit vteřiny intenzivní hrůzy či úleku? Pověsti nám sdělují – jsou dva časy vedle sebe jako ozubená kola mayského kalendáře.

Lovecký princip. Většina setkání s neobvyklými jevy se odehrává na bázi lovení. Jeden honí druhého, moment překvapení, role stop, pojmenování terénu, léčky.

Nejděsivější není střet, který má lidské dimenze, ale náznak, za nímž je jakási černá díra schopná pohltit veškeré bytí – to v případě, že si s touto silou zahráváme. Nevědomí, surreálno, karma, černá láska a já nevím jaké TO má další jména.

Tajemné bytosti jsou symbolem cizoty, cizinců. Tedy NE naše. Kdysi v otrokářské Americe říkali bílí černochům „přízraky“.

Propastné rozdíly ve zjevu, řeči i zvycích vedly k vytvoření obrazů. Na nich berou cizinci alias nepřátelé na sebe hrůzné podoby. Tento princip např. přejal i Tolkien v Pánu prstenů.

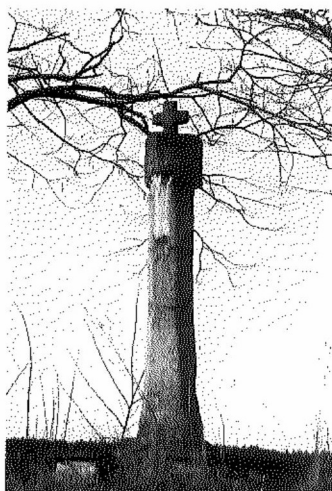
Když se na našem území setkaly tři civilizace – Germáni, Bójové a Slované – začali jedni druhé obsazovat do hrůzostrašných rolí. Stejně to bylo ve středověku se Židy, kteří pili křesťanům krev či později s Cikánkami kradoucími děti. (Německé myši v Šímanově, II.).

Původně se nám zachovaly jen lapidární záznamy o neobvyklých jevech. Texty kronik, dopisů, soudních zápisů či vizitací a také pamětí (slavný duch Karla IV.) jsou stručné.

Staré dikce pověstí budí dojem relací ze smolných knih, kde obžalovaní líčí bez příkras své (zlo)činy.

Jenže vypravěčova snaha vše vzevrubně probrat vedla k dovysvětlování. Jako by síly reality, často neuvěřitelné, bylo málo. Pověsti z konce 19. a počátku

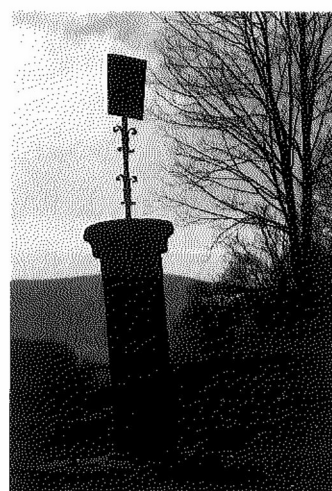
„Středověk neskončil, středověk trvá“ aneb Nejstarší stopy pověstí.

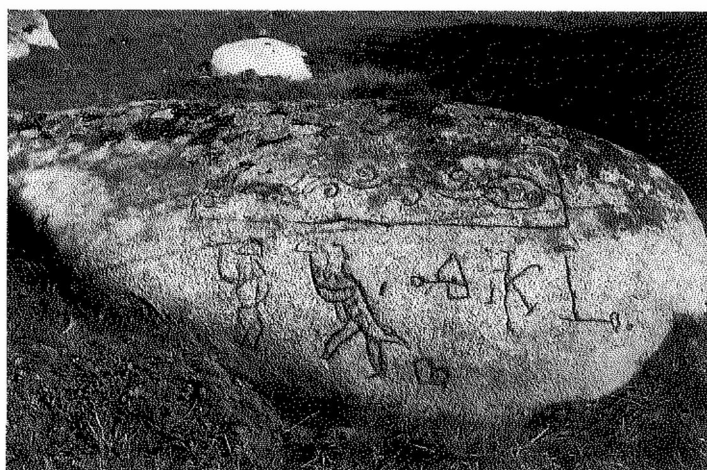
Pod hrádkem Osulí se střetli dva rytíři v souboji na meče. Jen jeden zůstal stát. Na paměť druhého stojí ve Vitějovicích tato boží muka. *K pověsti Bitva dvou rytířů, PP III.*

Smírčí kámen z Malé Blanice. Kříž, psí hlava a meč. Dávný komiks zobrazující věrnost, násilí a smrt. *K pověsti Meč a psí hlava, PP II.*

Od viny k vykoupení vede také osud památek. Ze starého pranýře z roku 1630 se stala kolem roku 1800 boží muka. *K pověsti Cikánčina kletba, PP III. Kašperské Hory.*

Kámen u starobylé cesty a pramene. Nahoře keltský symbol vody, dole karikatura z 19. stol. Pověstný balvan u Milčic je zatím bez pověsti.

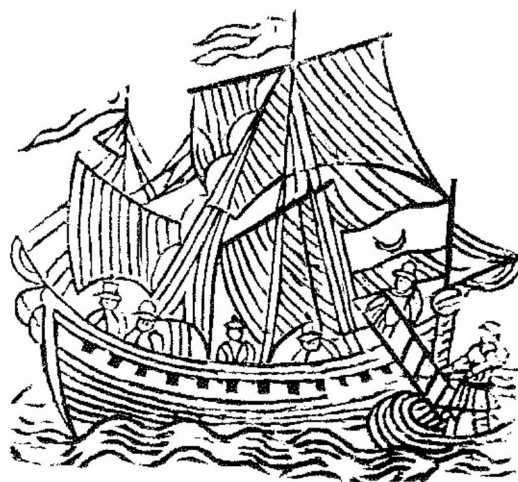
20. stol. vytvářejí již dramatickou osnovu s dialogy, nahrávkami a sborem. Další natahování (je to napínavější) se děje používáním rčení, ustálených obrátů, takže původní poselství je zasypáno hlušinou slov. Z mluveného se stává literatura.

Viděl jsem to na příkladu sbírky Daňkovy. Byl učitelem, a tak nelenil a zadával dětem sloh, napsat pověsti, které jim vyprávěli většinou prarodiče či vesničtí baječi. Dětský sloh je prostý, drží se jádra. Tím je silný. Spisovatel Daněk tento materiál zbeletrizoval, natáhl a učesal. Také zcenzuroval (viz jeho časté poznámky NEVHODNÉ). Podařilo se mu vydat pouhý zlomek, a to ještě stylem osvícených báchorek – texty jsou prokládány naučnými pasážemi.

Podobně působili na lidovou slovesnost obrozenečtí krasoduchové, faráři či úředníci. Tato bezděčná a občas i nutná transformace ovšem nedává dostatečnou představu o síle a magii pověstí tak, jak byly tvořeny a vyprávěny.

Budiž zde jmenováni význační regionalisté, kteří nám zanechali rozsáhlé sběry pověstí: Karel Vaněček (Podbrdsko), Alexandr Berndorf (Plánicko), Václav Mentberger (Kasejovicko), Josef Holík (Sušicko), Jan Pavel Hille (Blatensko, Březnicko), Tomáš Staněk (Písecko), Josef Brož (Vlachovo Březí), František Pecen (Strakonicko), Hans Watzlik, Gustav Jungbauer, Hans Kollibabe (Šumava).

Mezi autentická zpracování patří vyjimečné zápisy 13ti letého Josefa Menšíka z Dobrušky, který si do školního sešitu (byly původně tři) zaznamenával

Česká krajina je často propojena se světem. Legenda o založení Lomečku vypráví o moři a záchraně. K pověsti Maják nad lesy, PP III.

vyprávění starého dudáka Racochy během černých hodinek v zimě roku 1888.

Pověsti jsou také zdrojem našeho poznání o zvyklostech, magických praktikách, technologických postupech či sociologických jevech v tehdejší agrární společnosti (Soumarské zvonění, III.).

Některé motivy jsou dávným odrazem pohanských rituálů, které měly zajišťovat dobrou úrodu či zdar v hospodaření (Máslo z vody, II.).

V pověstech vzniklých v již stabilizovaném křesťanském prostředí jsou ovšem tyto praktiky vnímány jako čarodějnictví.

Jindy se zase jedná o vliv astronomických či lunárních jevů na zdraví člověka (Ochočít si kometu, II.).

Znalosti hypnózy předvádí soused Červenka při krocení býka (Čaroděj z Heřmaně, I.). A dalo by se pokračovat.

Od strašáků ke strašidlům vede cesta lidské fantazie.

Strašák ve Strašicích.

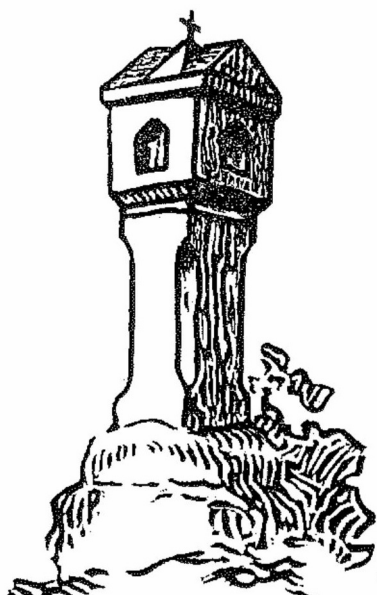
„Čarodějnice“ leze
na kříž v Doubravici.

Třemšínský „drak“ ve svých lesích.

Kotouňští „vodníci“.

Silné místo na soutoku Vltavy a Otavy. Pohanské obětiště, pak devět křížů, nakonec Boží muka u Zvíkova. Lino, 20. léta 20. stol.

Něco z lidové slovesnosti nám zachovali prácheňští misionáři a kněží. Páteři Hammeršmíd, Balbín, Rezek, Chanovský a další pracovali sice na umravňení divokého lidu z lesů šumavských i z otavského poříčí, ale nechtěně zaznamenali četné skutečnosti předkřesťanského prožívání světa. V tom se podobali svým misijním bratřím, kteří nám opsali mayské a aztécké památky či podali zprávy o zdatnosti čínských dvorních učenců.

Svým způsobem je Chanovského „čarovná Prácheň“ blízká cítění přírodních národů. Celá země ožívá, je protkaná zázraky, které se znova dějí, pravda, pod taktovkou Kristovou. Myšlení „barokního hobo“ umožňovalo oslovovat prosté ven-

kovany a vzbuzovat v nich důvěru. Jen tak se mohli pokusit vymýtit vše nenáležitě a jejich zježené vlasy i doškové střechy náležitě učesat. Navíc tito svatí mužové sami v pozdějších pověstech a legendách vystupují (Z nouze loupežníky, II.).

Ke katolickému arzenálu patřily neodmyslitelně zázraky, jejichž síť vytvářela celou kristologickou krajinu vposledku pokrytou poutními místy. Lidé tam putovali nejen za stopami zjevení mariánských či jiných světců. Jejich naděje se musela zhmotňovat konkrétními ději. Vyléčení z neduhů (vodou, dotekem, modlitbou) kopírovalo zcela Kristovy „bahenní obklady“. Symbolizovalo také vyléčení se z temnoty, nevíry, vlivu čarodějů (kováři, bylinářky, mlynáři ap.). A také, aby se zeslabovala „animální“ bujnost.

Kostel. Posvátné místo. Dominanta v krajině. Sbírka starožitností. Překážka zakrývající pohanské obětiště. Společenská místnost.

To a dalších tisíce významů můžeme připsat katolickým chrámům. Pověsti, které se těchto staveb týkají, odrážejí povahu doby, mentalitu víry, články katechismu či historické děje.

Na některé pověsti má také vliv žánr kázání, na jiné, texty zvané exempla (12. stol.).

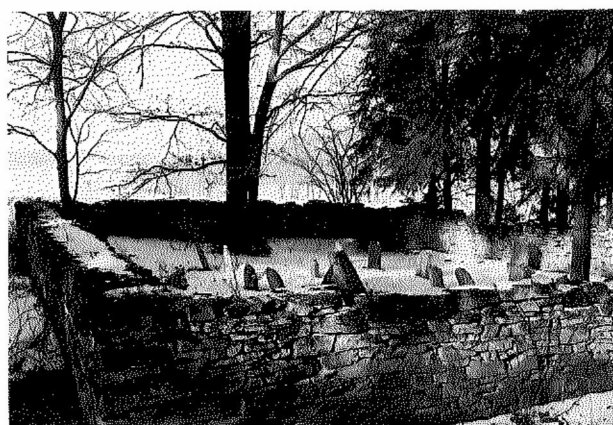
Zajímavé jsou pověsti týkající se vybavení kostelů. Takový stánek Boží byl v minulosti velikým bazarem darů, rafinovanou cestou podél bočních oltářů. V tomto mumraji mohla dobře přežívat pohanská magie oblečena do křesťanských šatů.

Takový zub obrů ve Volenicích (mluvíme o koste-

Věčný Žid procházel také Prácheňským krajem.

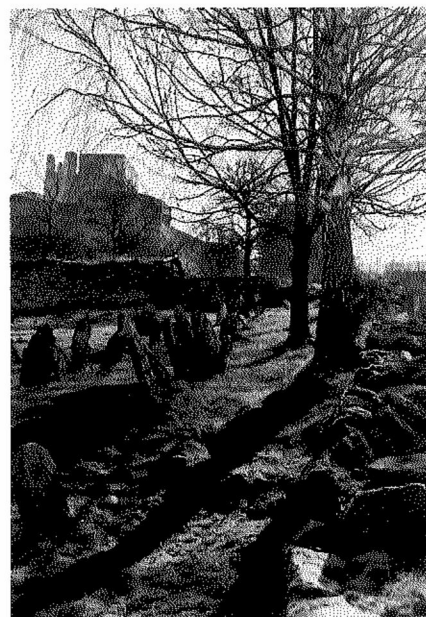

Tyto starobylé dveře od židovského hoštického hřbitova skrývaly děsivé překvapení. *K pověsti Není rouhání jako rouhání, PP II.*

Každá zeď židovského hřbitova je zároveň nápodobou Zdi nářků. Tato, osecká, se bořila pro výstrahu. *K pověsti Létající kamení, PP II.*

Ve stínu hradu Rabí odpočívají židovští rabíni i mudrlanti. Zde také strašidlo napomínalo jednoho náruživého hráče karet. *K pověsti Chytrý Abrám, PP II.*

Portrét obyčejného Žida, který v sobě dokázal spojit obchodní houževnatost, patriarchální věk, nesmrtelnost před popravčí četou i orientální noblesu. *Ze sbírek Muzea Šumavy, Sušice. K pověsti Pták, vůl i prase, PP II.*

lech) oblažoval lidi vědomím, že už jim žádné oblu-
dy nehrozí, neboť byly poslány do exilu v podsvětí
díky moci četných svatých bojovníků či samotného
syna Božího. (Obři ve Volenicích, I.)

To metla v pověsti z Práchně se stala zhmotněním jednoho článku desatera, pravda, ocitla se tam za trochu hororových okolností. (Dítě posedlé zlým duchem, I.)

Kouzla s hostiemi a tragické konce experimentátorů lidem vtloukaly do hlavy svátostné pravdy i způsob správné manipulace se svatými předměty. Od kostela tak často vede cesta do včelína (Zbožné včely, I.) či na pastvinu ke kravám a mléku. Není vůbec od věci, že mléko bylo jednou z častých obětí slovanských kmenů. Mléko na skalíně, na které později vyrostl kostel, z jehož stolu (oltáře) si žena odnáší obilnou placku (hostii), aby jí magicky

nakrmila či vyléčila krávu a ta dala mléko. Pověsti jsou takovými okruhy prostoupeny (Babylon v Babylonu, I.).

Ke speciálním příběhům patří přebíhání sochy Panny Marie z tehdy protestantského kostela ve Hvozďanech zpět do svého „rodiště“ v lesním chrámu na vrchu Javorý (Utíkala Panenka, II.)

Kapličky. Je pozoruhodné, jak obyčejné kapličky na návších imitují první křesťanské kostelíky románského slohu – tedy ty s pravouhlým závěrem. Můžeme je tedy považovat za miniaturní chrámy se vším všudy. Vznikají v centru obcí. Původně sídla samotná vznikala kolem kostelů.

Pověsti mnohdy nerozlišují mezi kapličkami a božími mukami. Boží muka jsou podle mne stavby určené pro osobní meditaci. Zkrátka se do nich víc než jeden člověk nevejde. Byly stavěny na památku i jako orientační body v krajině. Sloužily lidem v terénu jako provizorní chrámy. Sekáči, ženci, dřevaři a jiní pracanti se mohli u takové stavbičky pomodlit, a tak vykonat zbožnou potřebu či povinnost. Název boží muka patří ale spíše křížům s korpusem ukřižovaného, zvláště v jejich litinové podobě.

Křížky jsou dvojího druhu. Dědičné, kde se kříž stále obnovuje, ale důvod jeho původního vzniku už není znám. Hlavním důvodem je asi jeho významná poloha v krajině. Jsou značkami určité cesty, určitých vrstevnic a také fixují dávno křižovatky. Jindy označují geologické zlomy, dutiny či prameny.

Druhý typ je svázán s určitými příhodami, smrtí, násilím a následnou záchranou života (Formanský

Hrady a zámky jakoby přitahovaly celé cykly pověstí.

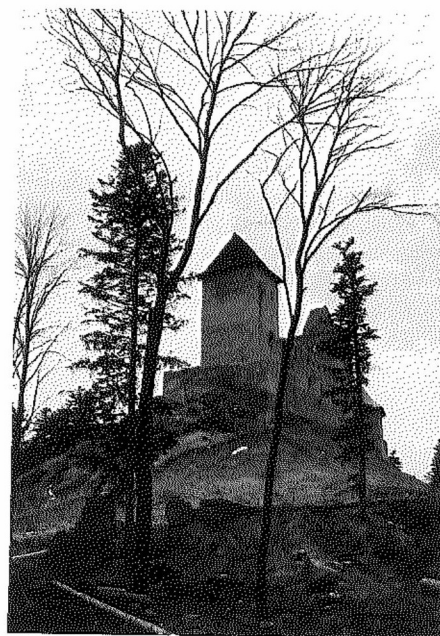
Uzavřený svět hradu Zvíkova v soutoku dvou bájných řek starých Keltů. *K pověsti Devět křížů na soutoku, PP IV.*

Energický a podnikavý pan Půta proměňoval celou krajinu kolem svého Rabí. Po smrti se s ní nemohl rozloučit. *K pověsti Divoký pan Půta, PP I.*

Alchymistické znamení zámku v Dubu nás spojuje s židovským světem krále Šalamouna a starozákonními legendami. *K pověsti Jak sem přišli Židé, PP II.*

Kašperk, místo obklopené divokými přízraky, sám plný beznadějných dějů. *K pověsti Zkouška ohněm, PP II.*

*Když nepomohl dojnícím sv. Vendelín, zkusily hospodyně čarovat.
Poč. 19. stol.*

kříž II.). Takové emocionální skutečnosti mohou citlivé osoby vnímat u těchto křížů i dnes. Byť se příběh vázající se ke kříži ztratil.

Poslední vlna pověstí o křížcích byla vyvolána 1. světovou válkou, kdy osamělé ženy vztyčovaly za humny kříže jako prosby za šťastný návrat svých mužů z válečných zákopů. Často zázračné zachránění v bitvě iniciovalo po roce 1918 vznik tzv. Legionářských křížů (Zachráněn den po Dušičkách, II.).

Svět studánek není tak vypjatý a nekoresponduje s horizontem, spíše s nevědomím a hlubinnými představami. Prameny bývaly považovány za cestu do jiného světa. Hladina krásně symbolizuje odlesky reálna i přísuvity v hlubině (Zlaté tele, II.).

Studánkám kralovaly nymfy v podobě víl, lesních žen, později se tam stěhovali vodníci. Neobvyklým patronem je vodní skřet (Mužiček, strážce studánky, I.).

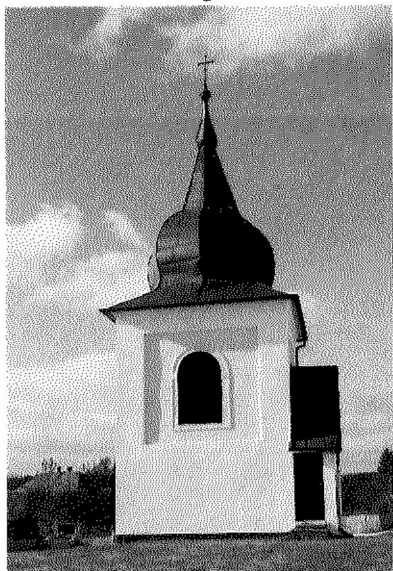
Ke studánkám se později nastěhovala Panna Marie, případně křesťanští lesní mužové – poustevníci, např. Beneš z Blíživy (Vladyka poustevníkem, II.). V pověstech se také líčí účinky vody. Dávni chemikové ovšem neměřili ionty a kationty, ale úplně jinou rovinu.

Voda jako princip života, okrouhlost studánky v podobě slunce, měsíce. Proud, který je na počátku čistý, bez hříchu. Výron života uprostřed vyprahlosti a tvrdosti. Voda totiž zahání temnotu (slepotu), oduševňuje (vrací řeč), sceluje (Mužiček strážce studánky, I.), neboť dávné časy ráje byly jednotou, ale dnes stojí proti sobě vždy světy dva.

Dva druhy pověstí jsou také svědectvím o dvou obdobích romantismu. První probíhalo v renesanci a týkalo se pověstí erbovních.

Jako patřil erb k identitě šlechtice, patřil k němu v 16. stol. i jazykový produkt – báje týkající se „otců zakladatelů“ jednotlivých panských rodů. Přestože většina těchto fabulací vznikla v renesanci, z některých můžeme vysledovat stopu vedou-

Místa žalu jakoby věčně žalovala.

Ve hvozďanské zvonici skončil zvon z Třemšína. V jeho kovu zmizel i prsten, symbol zmařené lásky. *K pověsti Prsten ve zvonu, PP III.*

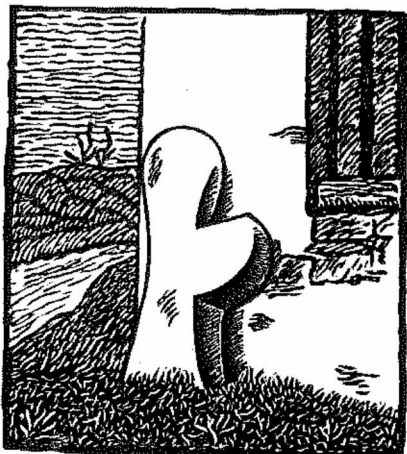
Někdy se jen kámen ustrne. A hříšník marně hledá pokoj. Ze hřbitova v Chrašticích. *K pověsti Kamenná plačka, PP II.*

Marně světelný rabbi hlídal pokoj hartmannických souvěrců. Nacisté hřbitov nakonec srovnali se zemí. *K pověsti Světelná stráž, PP II.*

Paměť míst a jejich jména. Název Na Žalosti u Jinína je zpřítomněn gotickými božími mukami. *K pověsti Na Žalosti, PP I.*

Smírčí kříž u Křižků v Olešné. Lino, 20. léta 20. stol.

cí až k totemům kmenů na území Čech, a to před sjednocovacími akty Přemyslovců. Je faktem, že rodové znaky byly určitou formou jednoty. Předměty, zvířata, lidské postavy, přírodniny – tyto skupiny obrazců jeví geografickou vázanost na rozložení určitých kmenů na našem území, potažmo pozdější vznik nobility z předáků těchto kme-

S čerty nejsou žerty. Peklo, stále pokušení i očistec na zemi. Jen ráj ne. 17. stol.

nů. Znaky pak pokračovaly a rozvíjely se v erbech. (Kamenný chléb, I).

Druhá vlna romantismu v 19. století se zaměřila mimo jiné na zašlou slávu hradů a jiných bývalých sídel. Rozvinula též historizující průvod hradních strašidel do nebývalé délky. Obyčejný poltergeist na sebe bral ve zříceninách různé podoby.

Bílé paní, bezhlaví rytíři, alchymisté, čerti, mniši, odsouzenci, lakotní purkrabí přecházeli z pověstí do románů spiesovského druhu.

Jazykovou lahůdkou jsou pověsti o vzniku názvu míst. Často tu hraje roli homonymum, staročeský tvar či postupné komolení původního významu. Ubývání či přeskupování slabik.

V pověsti ke vzniku jména vsi na Rožmitálsku se objevuje aliterace Vševidy – Vše bili. V ní se opravdu zachovalo původní jméno ze 17. století Vševidy. Tento druh pověstí je také možno považovat za jakousi rozvinutou mnemotechnickou pomůcku. Zkrátka paměť určitých míst si sama hledá svá média a vytváří, jako vedlejší efekt, zábavu.

Občas se nám zachovaly celé soubory týkající se jedné osoby. Často to byla osoba vymykající se normálu jak zjevem, tak i vlastnostmi či schopnostmi. Dobrým příkladem budiž čaroděj a psychotronik Červenka z Heřmaně, o jehož kouscích existuje celý seriál, podobně čaroděj Berš z Buku.

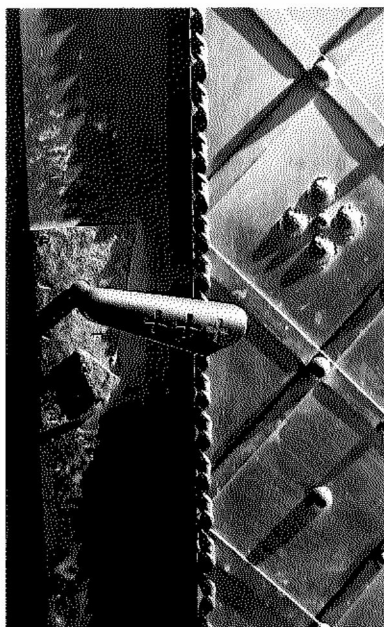
Nebo už výše zmíněný lesní muž od Helfenburku. Jindy je celým rojem pověstí opředený tajemný předmět. V okolí katovické Kněží hory lidé naráželi v různých, od sebe odlišných příbězích na kámen

Zjevné i skryté motivy a symboly jako ilustrace pověstí.

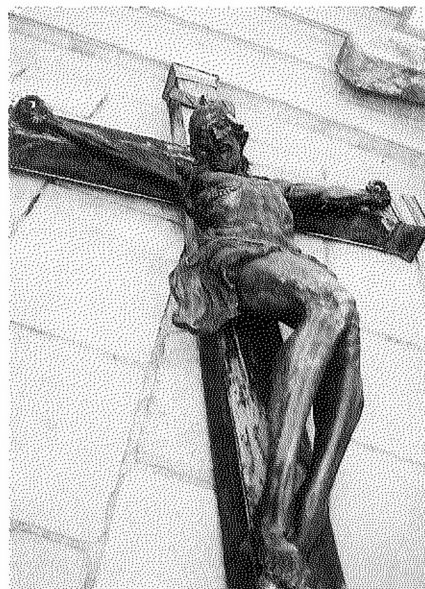
K tomuto korpusu byl cínař sám sobě modelem. Na starém píseckém mostě lze vidět předmět rouhání i pokání. *K pověsti Vzteklý cínař, PP III.*

Masopustní figura zvaná klímčna se vtělila do pověsti o Kliňze. Nebo naopak? Milevské muzeum. *K pověsti Kliňha, PP III.*

Tři křížky jako podpis, znamení v krajině či magie, kterou se chránily duše před pádem. *K pověsti Tři kříže, PP I.*

Vítězné gesto anděla, kterému se podařilo zachránit lidskou duši proti vůli Boží. Ale musí si to odpracovat. *K pověsti Anděl čeledínem, PP IV.*

s nápisem (Tajemný kámen na Kněží hoře, I., Pod Kněží horou, II.). Snad to byl památeční kámen ze 17. století či kámen smírčí. Dnes se z omšelého textu pravdu nedozvíme.

Nedávné úsilí Prácheňského muzea v Písku zkatalogizovat zachované i zaniklé poustevny celého regionu a podpořit to archeologickým průzkumem, nás zavádí k instituci poustevníka.

Poustevník je „divoký pro Boha“, a tedy slouží jako protipól dalším obyvatelům pustin a lesů – lupičům. Ostatně rané křesťanské legendy nám líčí množství kajících hříšníků, kteří se vzdali svého krvavého povolání.

Později byl post poustevníka zarámován příslušností k rozjímavým řádům či kongregacím.

Prácheňský kraj, bohatý na lesy a opuštěná místa, byl pravým rájem asketů. Vždyť i neposední jezuité si tu občas zapoustevničili – A. Chanovský v Radomyšli či M. Rezek na Strašíně.

Je to christianizace jižních Čech být v individuální formě. (Poustevník na Březníku, I.)

Pro látku pověstí je ovšem spořádaný křesťan neštěstím. Narodí se, žije, umře a jde do ráje. Už Dante s tím měl problémy a věděl, že spodní kruhy mají největší účinek. Kontrasty jsou zkrátka dobré k plastickému vykreslení. Ostatně ve většině pověstí chybějí popisy barev. Vzniká tedy dojem jakýchsi dřevorytů.

Další roli v pověstech hraje zvěř, dobytek či rostliny. Z arabské kultury přešla až do našich časů květomluva. Původně se jí říkalo selam a byla výdobytkem harémového způsobu života. Křižáci jí přivezli

do Evropy a z dvorských „táček“ doputovala mezi lidi. (O původu čekanky, II.)

Dudácké příběhy jsou specialitou jádra Prácheňského kraje. Nejstarší pověsti vznikaly v 16. stol., pak nastává odmlka, aby se dudáci v 19. stol. rozeběhli doslova a do písmene krajinou. Dorazili až do povídaček Staňkových, které zachycují období 20. let 20. století. Jedna z posledních je o dudákovi Bílkovi z píseckých Pasek. (Poslední dudák z Pasek, I.)

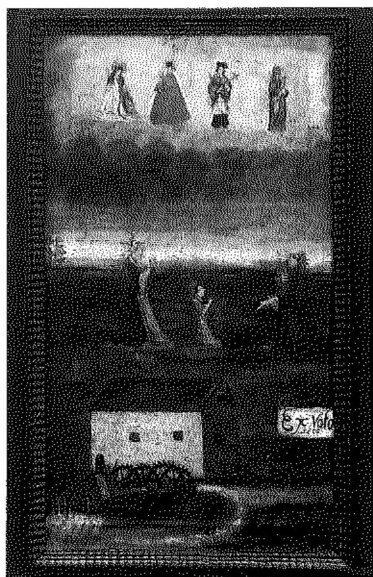
Jedinečnost dudáckých produkcí předpokládá též osamělou chůzi po horách a dolách. Proto pády do vlčích jam, nocování na popravčích místech či návštěvy chýší osamělců, o hrátkách s čerty nemluvě.

Sám zjev dud vede fantazii vypravěče ke končinám pekelným. Jejich archaický zvuk potom navozuje prostory antické Arkádie či břeškné průvody Bakchovy.

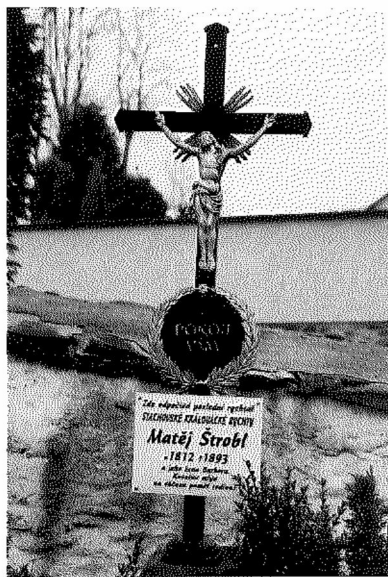

*Kam přišel dudák, byla švanda. Kam přišel Švanda, bylo veselo.
1823*

Podivuhodné číslovky nás vedou staletími. 1718, 1812, 1863, 1952.

Na tuto desku nechali vymalovat šťastní rodiče dík za zachránění své dcerky. V akci byl sv. Jan Nepomucký. *K pověsti Zázrak svatého Jana Nepomuckého, PP I.*

Králováčtí rychtáři byli obdivováni pro svou prozíravost. Prababička K. Klostermanna dokonce vstoupila do pověsti. *K pověsti Dřevěný soud, PP IV.*

Když byl Johánek malý, jistě poslouchal v rodné Vartě i pověst o čarodějnicích. Teď slyší jen šumění větru nad osamělým hřbitovem na Mouřenci. *K pověsti Čarodějnice, PP III.*

Ani za kolektivizace Bůh nespál. Z tohoto kostela v Korkusově Huti měl být kravín. Následoval boží trest. *K pověsti Boží msta pod Boubínem, PP III.*

Oblast jsem přibližně (pověsti jsou živé a nepostojí) vymezil půdorysem bývalého historického Prácheňského potažmo Píseckého kraje, jehož hlavním městem býval královský Písek. Většina kusů této sbírky je lokalizována do obrysů starých okresů píseckého, strakonického, prachatického, sušického, vodňanského, netolického, volyňského, vimperského, mirovického, blatenského, horaždovického, kašperskohorského, březnického a části klatovského, viz správní rozdělení z roku 1858.

Toto dějiště našich pověstí bychom dnes už mnohde nepoznali. Tak se během staletí mění krajina i životní formy. I když řeky či potoky plynou stále stejným směrem, břehy jsou změněny k nepoznání. Z ruin se časem stalo pár balvanů a sjednocená pole často izolovala dávné cesty, jak vidíme u osamocených božích muk či křížů. Některé definitivně zanikly. K osvětlování pověstí také přispívá archeologie, která se dnes zabývá významem nejen poustevn ale i popravčích míst, dávných cest, průběhem hostin i bitev, dobýváním hradů či uspořádáním obytné místnosti středověkého obydlí – v pověstech populární světnice či sednice.

Četné požáry změnilly dřevěné chýše na kamenné či cihlové domy a již stabilní katastr z r. 1837 napovídá o postupných proměnách.

Oheň byl vedle válečných útrap nejhorší metlou prácheňských vsí.

Válečné roky můžeme skutečně z pověstí rekonstruovat, včetně lokálních bitev a potyček. I podstatné množství božích muk a křížů je spjato právě s hroby zabitých vojáků obou stran. Blanice, Krty, Mouřenec. Bolestná paměť bitev se dokonce

zhmotnila v paranormálním příběhu z Volyně (Bitva duchů, II.).

Pověsti se také točily kolem péče o ohniště, neboť v černých kuchyních byl oheň nekrytý. S jiskrami a popelem se děly celé rituály (Oheň mluví, II.).

Tehdejší ves byla přízemně skrčená (krom stodol), v noci naprosto temná a vymezovala se v černém prostoru jen dýmem, pachem hnojišť či zvuky domácích zvířat. To vše byly sugestivní kulisy pro návštěvy nespoutaných divých bytostí, světélek a jiné havěti.

Přestože bylo zavřeno na petlice a dveře byly často opatřeny amulety, obrazci proti démonům, případně byly pod práh zakopány magické ochrany v podobě předmětů, strašidla si poradila.

Taková mūra vzala na sebe podobu kočky (Teta mūra, II.) či vlasu. I skřítek hospodářiček se mohl vzbouřit a proměnit se z pomocníka ve škůdce. Ale i na tyto případy byla rada. Například vysypaná zrnka máku, které nepřebírala jen Popelka,

Dávný obraz francouzských vojáků se objevoval u Volyně v půlnočním čase. Pol. 18. stol.

Podoby kamene aneb příběhy rozhozené po krajině.

Kobylí hlava ležela dlouho za oltářem ve Staších. To je vše, co zbylo z povětrné jízdy jedné čarodějnice. *Muzeum Šumavy v Kašperských Horách. K pověsti Zkamenělá kobyla, PP III.*

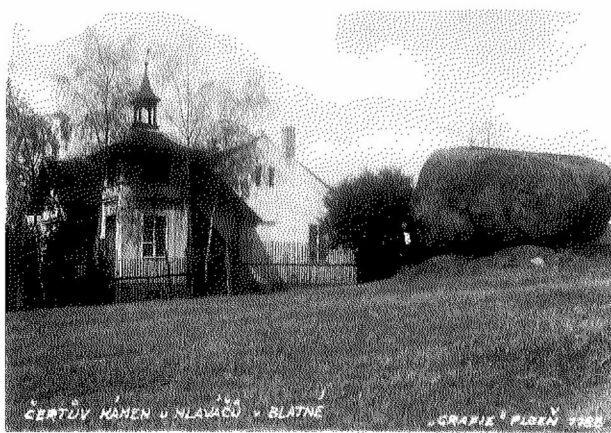
Největším trestem je proměna v kámen. U Zámlyní se to přihodilo jednomu panskému drábovi. *K pověsti Zkamenělá kráva, PP II.*

Tady u Planin upadlo jednomu čertovi břemeno. Jako vždy prohrál sázku. *K pověsti Čertův ranec, PP III.*

Kámen nesoucí po staletí smůlu. Mohl by vyprávět i sušický kameník, který jej nedávno restauroval. *K pověsti Velký kámen, PP II.*

Čertův kámen U Hlaváčů v Blatné. Dobová pohlednice, 20. léta 20. století.

ale musela je spočítat mūra toužící se dostat na prsa spáčů. Žel, do rána to většinou nestihla. (Počítání máku, I.)

Koncem 18. stol. zaznamenáváme na mapách největší úbytek lesů v souvislosti se zřizováním prvních továren (před používáním uhlí).

Jako svérázná ochrana lesních království tak slouží kousky divého muže aneb... kmen, který se nechal naložit (Lesní muž kládou, III.).

Zatímco hrady se dnes staly turistickou atrakcí, v zámcích spí hoteloví návštěvníci či chovanci různých ústavů, v židovské uličce v Oseku bydlí Romové. Když je řeč o ghettu, židovských pověstí se zachovalo pramálo, neboť tato kultura nebyla začleněna do českých reálií. I židovští učitelé dávali důraz na knihu jako nehnutost, zatímco učitelé obecních škol přijímali osvícenský koncept a vnášeli do něj zájem o lidovou slovesnost. Stejně židovské venkovské komunity zanikly dříve, než

mohl přijít nějaký spisovatel Polák a zachytit jejich folklór (Osek, Kasejovice, Hoštice, Slatina, Čkyně aj). (Světelná stráž, II.).

Řekne se obyčejný kámen, balvan, šutrák či skalka a jaký frmol kolem.

Nikdo by nevěřil, že se o kus ztvrdlé horniny budou „přetahovat“ světcí s čerty. Tolik je v nich otištěných stop.

Většina pověstí líčí misionáře a poustevníky případně i nebeskou matku, jak odpočívají na balvanu a zanechávají na něm coby poslové věčnosti nesmazatelnou stopu – otisk nohy, ruky apod.

O totéž se také pokoušejí ďáblové, satani a čerti, kteří do kamenů rýpají svými kopyty, pazoury či řetězy, nebo ze šutráků něco v sázce staví, většinou neúspěšně. Jedna z pověstí dokonce rozebírá „zednické závody“ mezi čertem a Pannou Marií (Dílo ďábelské i Boží, I.).

Na Blatensku lze najít dokonce jakýsi čertovský okruh různých pověstných balvanů.

Lid vždy obdivoval solidnost kamenného zdiva, a tak např. nelenil a chutě pomáhal při lámání kamene ze zříceniny hradu Rabí (Žižkova pomsta, I.)

Z výše uvedených důvodů patří příběhy o kamenech k nejoblíbenějším. Včetně těch o přesazování mezníků! Co by si lid nepřilepšil. Zejména na sousedech. K novějším pověstem o kamenech patří rukopis archiváře Teplého o římských strážních věžích (specula) na stezce od STRakonice do STRážného. Jde však spíše o kombinaci přírodních útvarů, zbytků hradišť a ovčích ohrad.

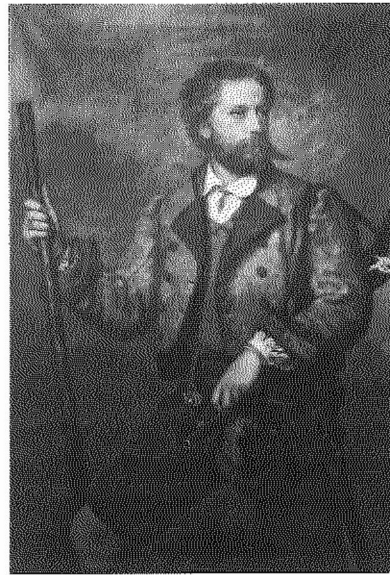
Čarostřelci i vrahové se potkávali v hlubokých lesích.

Z příbramských a rožmitálských hutí se rozběhly litinové památníky po krajině. Tento stojí v lesích u Vacíkova. Pytláci zde stříleli, kníže přežil. *K pověsti U Železné Panny, PP II.*

Stopy knížat Schwarzenberků mají vždy klasickou podobu. Byť svědčily o lesních tragediích. Tento sv. Jiří ujíždí Libějovickými Svobodnými Horami. *K pověsti Rytířská památka, PP III.*

Temný obraz jakoby ilustroval jednu dávno šumavskou pověst o čarovném střelci. Její námět oslovil skladatele K. M. von Webera. Sbírká Muzea Šumavy v Kašperských Horách. *K pověsti Čarovný střelec, PP II.*

Pytlácká puška z 19. stol. Dnes rekvizita odpočívající ve sbírkách Muzea Šumavy v Kašperských Horách. *K pověsti Osm Nykysů, PP II.*

Dalšími obyvateli země divokosti jsou desperáti, lidé na okraji společnosti či ještě lépe, dál než na jejím okraji. Zběhové, zločinci, chudáci zdrčení osudem, lapkové, žebráci, potulní živnostníci (muzikanti, skleničkáři, štůčkaři, kořenářky, dráteníci, krysaři) a další malebná společnost.

Zvláště lapkové, lidé na zcestí či samozvaní vykonavatelé spravedlnosti lákají svými barvitými osudy, které se v 19. století stávaly inspiračním zdrojem „strašlivých“ kramářských písní (Král třemšínských lesů, II., Boubínský loupežník, II.).

K nim patří také vysloužilci, jejichž divokost vy-

hasla a oni jen vzpomínají či jsou studnicí zkušeností, jež se na poklidném venkově málokdy uplatní. Jindy ovšem vzali roli drábů, a tak se stali zloduchy venkova.

Tito všichni ovšem přijali svou roli vyobcovaných, neboť svědomí většinové společnosti vytváří stabilitu.

Na druhou stranu, lidé v pohybu vnášeli do klidných patriarchálních vod venkova nové podněty i nové příběhy, které pak ovlivňovaly látku místních pověstí. K jejich líhním můžeme počítat krom hospod, mlýny, kovárny i čas draní peří, soukání nití či babení u porodů. Sami pocestní pak roznášeli pyl vyprávění dál a dál. Toto míchání vedlo nejen k nivelaci samotných příběhů, ale především k vyrovnávání mentality venkova a města.

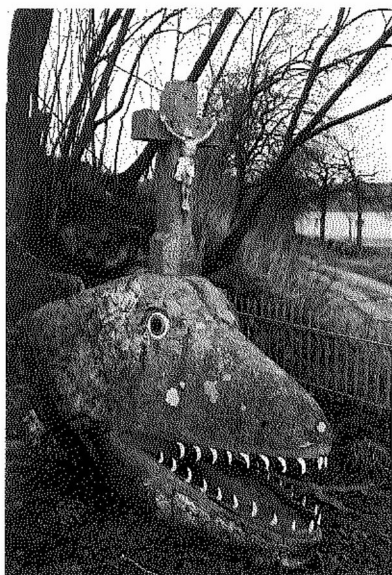

VYsloužilci, VÝměnkáři a různí VÝtečníci. Zhusta hlavní postavy pověstí. 1878.

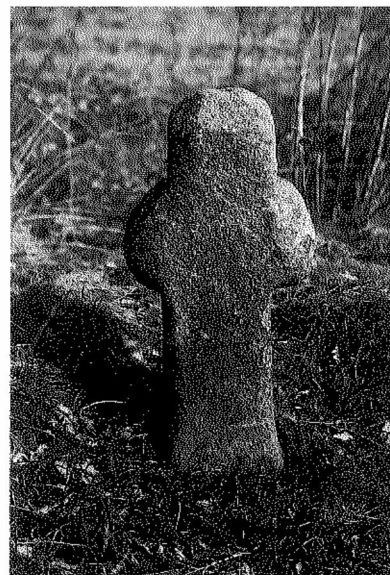

Stromeček jako les, dům jako majetek a loupežník za celou bandu. Ilustrace kramářské písně, poč. 19. stol.

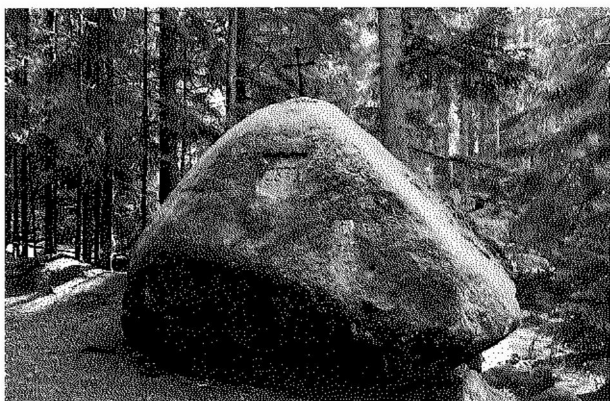
Podoby kříže v příbězích a místech podivuhodných.

„Konec korunuje dílo.“ Zde přemohla modlitba nestvůrnou nemoc. Najdete v Maňovicích. *K pověsti Dračí kříž, PP II.*

Nebývaly to bukolické časy. Zde zabil pastýř pastýře. Je třeba jít nad Hajany. *K pověsti Pastýřský kříž, PP III.*

Malý křížek jakoby chtěl ukotvit bludný balvan, aby se podle věštby nesvalil do říčky Vydry. *K pověsti Soudný kámen, PP II.*

Zbytky svědectví o zázračném zachránění za I. světové války. Torzo kříže nad Třebohosticemi. *K pověsti Zachráněn den po Dušičkách, PP II.*

Žánr pověstí v podstatě skončil s agrárním způsobem života. Nejmladší pověsti je dnes 50 let. Tedy přes dvě generace. Ve městech ještě chvíli přežíval žánr kriminálních balad, z nichž se zrodil mimo jiné zdroje (Poe, Dumas, Pitaval) detektivní příběh.

Poslední nejistou vrstvou jsou zkazky vážící se k době násilného zabírání půdy komunisty po roce 1948. Jako v každé vzrušené době – husitské bouře, 30ti letá válka apod. – se i na počátku 50. let 20. století objevilo několik silných a překvapivých příběhů. Pár jsem jich na ukázkou zařadil (Boží pomsta pod Boubínem, III.)

Ulohu pověstí dnes převzal bulvár i žánr sci-fi a fantasy. A přeci, každý člověk unaven životem hledá občas svůj klidný kout. Konkrétní příhody v krajině mohou sloužit jako doplněk k mapě pro návštěvníky a turisty i pro ty, kdož se přistěhovali.

Je to trochu jako s jablky. Takový český malináč či řehtáč soudkovitý se staly symbolem selských sadů. Dnes v supermarketu koupíme všichni pár druhů jablek ze Španělska či Nového Zélandu, avšak pestrost je pryč. Lépe řečeno, přelévá se spíše do forem technických – dnes tu máme úžasný svět mobilů, PC, internetu a dalších medií. Co si jimi předáváme je věc jiná.

I tyto pověsti skončily v knize jako vylisované květy. Jenže věřím, že s rozvojem technologií i rozvojem lidského nitra, vznikne naděje na určitou rekonstrukci zaniklých zkušeností a zážitků. Informační pole kolem nás je plné všech těch udá-

lostí i šeptajících hlasů na černých hodinkách, při dračkách i za hospodských chvilek.

Na druhou stranu existuje duchovní zákon, který říká, že určité množství skutečností musí definitivně zaniknout, aby vznikl prostor pro věci nové.

Lidé i samo paradigma doby vtělují do příběhů skryté poznatky.

Nádavkem tu máme jména konkrétních postav a můžeme si třeba ověřit dobu vzniku povídání např. v berní rule či v jiných soupisech obyvatel.

Rodinné stříbro je pojem. Rodinné historky pak představa. Pokud se ale ony historky předávají po mnoho generací, zaslouží si název: rodinný klenot. A kupodivu v nich často i o klenoty jde. Nebo o jiné vzácnosti jako je dědictví, čest či jméno. Všechny tyto důležité věci totiž tvořily identitu rodin potažmo rodu.

Zvláštním případem útoku na patriarchální tradice je pověst o dobývání hradu pomocí vystřelených lískových oříšků. Zde se husité přímo programově staví proti přemyslovské tradici i zbožnosti, neboť oříšky ze Stadic se podávaly při korunovačních hostinách českých králů jako odkaz na bájněho Přemysla (Husitské oříšky, III.).

Rodinné příběhy vznikaly mimo stavovskou společnost, týkají se více měšťanů a pokud rod nezeslábne, tvoří část jeho tradic. A navíc existuje zájem předávat tyto příběhy dále, z pokolení na pokolení.

Ušlechtilá znamení nás spojují skrze staletí s dávnými událostmi.

Velmož Bavor v objetí smrti na památníku v klášteře Zlatá Koruna. Za života velký bohatýr, který vyčistil okolí Bavorova od lapků. *K pověsti Úskočný lupič, PP II.*

Erb je podoběn zkratce dávné historie. Zámek ve Smrčné mlčící, a přesto mluvící. *K pověsti Kamenný chléb, PP I.*

Rozkvetlá růže na rožmberském majetku – Helfenburku. Zde jedna nevěsta také uvadla. *K pověsti Rozlomený prsten zasnubní, PP I.*

Rodinné klenoty se často dědí i se svými příběhy. Je to často na román. *K pověsti Tajemný prsten, PP II.*

Rozprostřel jsem před vámi soubor pověstí. Je jich plná krajina. Celý Prácheňský kraj. Náš svět. Svět, kterému se dá porozumět skrze tyto příběhy. Všichni ti vypravěči a zapisovatelé dávno spí svůj věčný sen. Cesty, vsi, pole, hrady a lesy, které jsme po nich zdělili, mohou opět oživnout.

Zasaďte si do nich aspoň jednu z těchto pověstí.
„Je šero, táta se synem jsou na dříví a z dálky se k nim blíží na neosedlaném koni divý muž...”

Ondřej Fibich

*Když doma rozvázali oteř dřeva
a přiložili do kamen, mohli
v klidu u stolu poslouchat...*

Bylo – nebylo, a přece se to stalo.

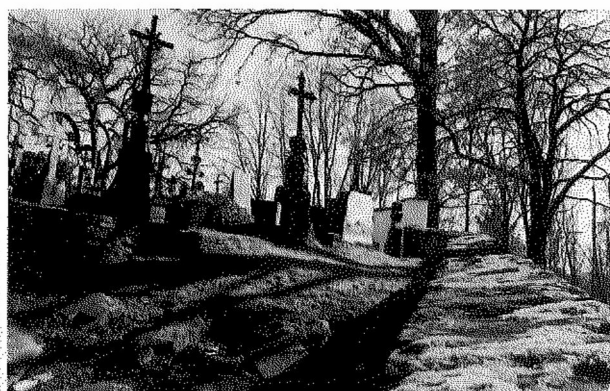
Olšový had zbyl ze všech těch zjevení řezbáře Chwaly. Odpočívá v Prachatickém muzeu. *K pověsti Chvála hadů, PP III.*

Prabába Alžběta zmizela kdysi u Strakoníc, aby se vynořila v Nové Peci na Prachaticku. Sbírky Prachatického muzea. *K pověsti Kamenná Alžběta, PP I.*

Kratochvíle, čarovné zrcadlo zarámované vodním dílem. Ve strouhách zde řádil duch Jakuba Krčína. *K pověsti Krčínova prokletí, PP II.*

Mauritius, Mouřenec, Černoboh. Místo plné dávných pohanských eposů i posledního odpočinku horalů, tak blízko nebe. *K pověsti Bůžci a bohové, PP IV.*

Konec a nový začátek

1932

2007

**Andělská boží muka pod Lhotou Bělečskou
volají zpět svého patrona, aby slétl a chránil
krajinu i její bytosti.**